

Covenant & Conversation yazılarına yönelik cömert sponsorlukları için Wohl Legacy'ye teşekkürlerimizle

Bir Liderin Sorumluluk Çağrısı

Aazinu 5781

Sözcükler kanatlandığı zaman, bir şarkı şeklini alır. İşte sözcüklerin burada, *Aazinu* perâşasında, Ölüm Meleği artık görüş mesafesine girmiş ve Moşe bu yaşamdan ayrılmaya hazırlanırken yaptıkları da budur. Moşe daha önce hiçbir zaman bu kadar tutkulu bir şekilde konuşmamıştır. Lisanı görsel, hatta şiddetlidir. Nihai sözlerinin asla unutulmamasını istemektedir. Bir bakıma bu hakikati kırk yıldır telaffuz edegelmişti, ama bunu daha önce hiçbir zaman böylesine duygulu bir şekilde yapmamıştı. Şöyle demektedir Moşe:

Kulak verin, ey gökler, ki konuşayım,
Yeryüzü, ağzımın sözlerini duy...
Kaya; [O'nun] eylemleri mükemmeldir,
Çünkü tüm yolları adildir.
Güvenilir bir Tanrı'dır, yanılsı olmayan,
Dürüst ve doğrudur O.
Yoz değildir; kusur, çocuklarına aittir.
Çarpık ve tutarsız bir nesil.
A-Şem'e bu şekilde mi karşılık veriyorsunuz,
Nankör ve akılsız halk?
O senin Baban, Sahibin değil mi?
O yaptı seni; ve seni [O] pekiştirdi. (Devarim 32:1-6)

İşler yolunda gitmediği zaman Tanrı'yı suçlamayın. Moşe'nin bu denli tutkulu bir şekilde hissettiği şey budur. Tanrı'nın bize hizmet etmek için orada olduğunu düşünmeyin, demektedir Moşe. Asıl biz

O'na hizmet etmek için ve O'nun yoluyla, dünyaya bir bereket kaynağı olmak için buradayız. Tanrı doğrudur; karmaşık olanlar ve kendini kandıranlar asıl biziz. Tanrı bizi sorumluluktan muaf tutmak için değildir orada. Aksine, Tanrı'dır bize sorumluluk çağrısı yapan.

Bu sözlerle, Moşe, Eden Bahçesi'nde Adam ve Hava ile başlamış olan dramayı kapatmaktadır. Onlar günah işledikleri zaman, Adam kadını, kadın da yılanı suçlamıştı. Tanrı yaratmaya başladığı zaman da böyleydi ve miladi sayıma göre yirmi birinci yüzyılda da hâlâ böyledir.

İnsanlığın hikâyesi, çoğu kısmında, sorumluluktan kaçış şeklinde gelişmiştir. Failler değişir. Sadece kurbanlık hissi kalır. Biz değildik. Siyasetçilerdi. Veya medyaydı. Veya bankerlerdi. Veya genlerimizdi. Veya ebeveynimizdi. Veya, ister kapitalizm, ister komünizm, isterse de aradaki diğer herhangi bir şey olsun, sistemdi. Hepsinden önemlisi, bu başkalarının kabahatiydi; bizim gibi olmayanların, kâfirlerin, Şeytan'ın oğullarının, karanlığın evlatlarının, kurtarılmamış olanların kabahati. Tüm tarih boyunca insanlığa karşı işlenmiş en büyük suçun failleri bile suçlunun kendileri olmadığına kaniydi. Onlar “sadece emirlere itaat etmişlerdi”. Ve tüm bunlar işe yaramayınca, Tanrı'yı suçlayın. Ve eğer Tanrı'ya inanmıyorsanız, o zaman inananları suçlayın. İnsan olmak, sorumluluktan kaçma arayışıdır.

Yahudiliği farklı kılan budur. Bazı insanların Yahudilere hayranlık duymalarına ve başkalarının da onlardan nefret etmelerine yol açan bu olmuştur. Çünkü Yahudilik, Tanrı'nın insanlığa yaptığı sorumluluk çağrısıdır. Adam ve Hava'nın saklanmaya çalıştıkları zaman keşfettikleri üzere, bu çağrıdan saklanamazsınız ve Yona'nın bir balığın karnında öğrendiği üzere, bu çağrıdan kaçamazsınız.ş

Moşe'nin, bu müthiş veda şarkısında söyledikleri şu şekilde ifade edilebilir: “Sevgili halkım. Size kırk yıl boyunca liderlik ettim ve artık zamanım sonuna yaklaşıyor. Son bir aydır, bu konuşmalara, bu ‘devarim’e başladığımdan beri, size geçmiş ve geleceğiniz hakkında en önemli şeyleri anlatmaya çalıştım. Yalvarırım, onları unutmayın.

“Ebeveyniniz birer köleydi. Tanrı onları ve sizi özgürlüğe kavuşturdu. Ama bu negatif bir özgürlüktü; yani ‘hofeş’. Size emir verecek kimsenin olmadığı anlamına geliyordu. O türden bir özgürlük de önemsiz ve yersiz değildir, çünkü yokluğunun tadı, mayasız ekmek ve acı otlar gibidir. Dolayısıyla onları yılda bir kez yiyin ki nereden geldiğinizi ve sizi oradan kimin çıkardığını asla unutmayasınız.

“Fakat tek başına *hofeş*in özgür bir toplumu ayakta tutabileceğini düşünmeyin. Herkes canının çektiği şeyi yapmakta serbest olduğu zaman bunun sonucu özgürlük değil, anarşi olur. Özgür bir toplumun, ancak insanlar, ‘Benim özgürlüğüm seninki pahasına ve senin özgürlüğün benimki pahasına elde edilmesin diye’ kendilerini dizginleme alışkanlıklarını içselleştirdikleri zaman gelen, ‘herut’ adlı pozitif özgürlüğe ihtiyacı vardır.

“Size tüm bu kanunları, yargıları ve hükümleri işte bunun için öğrettim. Bunlar rastgele kurallar değildir. Hiçbiri sırf Tanrı kanun vermekten hoşlanıyor diye verilmedi. Tanrı, madde yapılarının ta kendilerine kanunlar vermiştir – engen, harikulade, neredeyse haysalanın alamayacağı bir evreni üreten kanunlardır bunlar. Eğer Tanrı sadece kanunlar vermekle ilgileniyor olsaydı, kendisini sadece, o kanunlara mutlak surette itaat eden şeylere, yani akli ve yaşam formu olmayan ve özgürlük nedir bilmeyen maddelere sınırlardı.

“Tanrı'nın bana verdiği ve benim de size verdiğim kanunlar, Tanrı için değil, bizim iyiliğimiz için var. Tanrı bize özgürlüğü – hayatın kendisi dışındaki diğer her şey içinde en ender, kıymetli ve

akıl almaz olan şeyi – verdi. Ama özgürlük, yanında sorumluluğu getirir. Bu da, harekete geçme riskini almak zorunda olduğumuz anlamına geliyor. Tanrı bize ülkeyi verdi, ama bizim onu fethetmemiz gerekiyor. Tanrı bize tarlalar verdi, ama onları ekmemiz, sürmemiz ve hasat etmemiz gerekiyor. Tanrı bize bedenler verdi, ama bizim onlara mukayyet olmamız ve onları tedavi etmemiz gerekiyor. Tanrı bizim Babamızdır; bizi O yapmış ve O tesis etmiştir. Ama ebeveynler çocuklarının hayatlarını yaşayamazlar. Yalnızca onlara nasıl yaşayacaklarına dair talimatlar ve sevgi verebilirler.

“Dolayısıyla, işler yolunda gitmediği zaman Tanrı’yı suçlamayın. Yoz olan O değil; biziz. O dürüştür; bazen çarpık tutarsız olan biziz.”

Bu, Tora’nın sorumluluk ahlakıdır. Ezelden beri insanlığa verilmiş bundan daha yüksek bir değer olmamıştır. Etten ve kandan oluşan fani yaratıklara emanet edilmiş bundan daha büyük hiçbir misyon olmamıştır.

Yahudilik, insanları, bazı dinlerin gördüğü gibi, düzeltilmesi olanaksız raddede bozuk, ilk günahla lekelenmiş, Tanrı’nın lütfu olmadan iyiliğe kabil olmayan varlıklar olarak görmez. Bu bir inanç şeklidir, ama bizimkisi değildir. Ayrıca biz dini, Tanrı’nın isteğine kör bir teslimiyet meselesi olarak da görmeyiz. O da bir inanç şeklidir, ama bizimkisi değildir.

Biz, insanoğullarını, paganların gördükleri şekilde, kaprisli ilahların oyuncakları olarak görmeyiz. Onları, bazı bilim insanlarının gördükleri gibi, özel hiçbir saygınlık veya kutsiyeti olmayan, sadece bir madde meselesi olarak, bir genin başka bir gen üretme yolu olarak, beyindeki elektrik uyarıları tarafından güdülen bir kimyasallar topluluğu olarak, hiçbir sebep olmadan var olmuş ve bir gün, en az o kadar sebepsiz bir şekilde varlığı sona erecek olan anlamdan yoksun bir evrenin geçici mukimleri olarak da görmeyiz.

Biz, Tanrı’nın sureti olduğumuza, O’nun kadar özgür olduğumuza, O’nun kadar yaratıcı olduğumuza, tabii ki O’ndan sonsuz düzeyde daha küçük ve daha sınırlı bir ölçekte var olsak da, hâlâ uzayın yankılanan tüm enginliği içinde evrenin kendisi hakkında bilinçli hale geldiği tek nokta olduğumuza, kendi kaderini şekillendirmeye kabil, seçebilen, dolayısıyla özgür olan ve dolayısıyla sorumlu olan tek yaşam formu olduğumuza inanırız. Yahudilik, Tanrı’nın sorumluluk çağrısıdır.

Bu da demek oluyor ki: *kendini bir kurban olarak görme*. Yunanların inandığı gibi kaderin kör ve değiştirilemez olduğuna, kaderimizin, biz ne kadar onun bağlarından kaçmaya çalışırsak çalışalım, tıpkı bir zamanlar Delfi kâhini tarafından açıklanmış olan Laius ve Oedipus’un kaderleri gibi biz daha doğmadan önce mühürlenmiş olduğuna inanmayız. Bu, insanlık hakkında trajik bir bakış açısidir. Yahudi kökenli olup Yahudiliği ve tüm eserlerini reddetmiş olan üçler erki Spinoza, Marx ve Freud da bu görüşü farklı şekillerde de olsa bir ölçüde paylaşıyordu.

Bunun yerine biz, Auschwitz kurtulanı Viktor Frankl ve bilişsel davranışçı terapinin kurucularından Aaron T. Beck gibi, bizi başımıza gelen şeylerin değil, başımıza gelen şeylere tepki verme şeklimizin tanımladığına inanırız. Kendi içinde bu da, başımıza gelenleri yorumlama şeklimiz tarafından belirlenir. Eğer düşünme şeklimizi değiştirirsek – ki beynimizin yönlendirilebilirliği sayesinde bunu yapabiliriz – o zaman hissetme şeklimizi ve davranma şeklimizi de değiştirebiliriz. Kader asla nihai değildir. Kötü bir hüküm gibi bir şey olabilir, ama *teşuva*, dua ve *tsedaka* onu bertaraf edebilir. Ve tek başımıza yapamadığımız şeyi birlikte yapabiliriz, çünkü “insanın yalnız olması iyi değildir” (Bereşit 2:18).

Böylece, Yahudiler, Yunanların geliştirdiği “utanç ahlakı”nın yerine, “kabahat ahlakı”nı geliştirmişlerdir. Kabahat ahlakı, kişi ile eylem arasında, günahkârla günah arasında keskin bir ayrım

yapar. Tümüyle yaptıklarımız tarafından tanımlanıyor olmadığımız için, içimizde bozulmadan kalan bir çekirdek daima kalır – “Tanrım, bana verdiğin ruh saftır” – dolayısıyla, her ne yanlış yapmış olursak olalım *teşuva* yapabilir ve affedilebiliriz. Bu da bir ümit lisanı yaratır ki, ümitsizlik kültürünü mağlup etmeye yetecek kadar güçlü olan tek kuvvet budur.

Yahudiliği, zihni ve kalbi açık olanlar için her zaman olageldiği ahlaki kuvvet haline getiren de, Tanrı’nın sevgi ve affediciliğinin insani özgürlük ve sorumluluğa yol açtığı her seferinde doğan ümit gücüdür. Ancak o ümit öylesine, kendiliğinden meydana gelmez, demektedir Moşe, onu yeniden okuduğumuz her seferinde hâlâ içimizi dağlayan o müthiş tutkuyla. Onun için çalışmak, onu kazanmak gerekir. Onu elde etmenin tek yolu, *A-Şem’i suçlamamaktır*. *A-Şem* yoz değildir. Kusur bizde, evlatlarındadır. Eğer daha iyi bir dünya arıyorsak, o dünyayı bizim yapmamız gerekir. Tanrı bize öğretir, bize ilham verir, başarısız olduğumuz zaman bizi affeder ve düştüğümüz zaman bizi kaldırır, ama o dünyayı bizim yapmamız gerekir. Bizi dönüşüme uğratan, Tanrı’nın bizim için yaptıkları değil, bizim Tanrı için yaptıklarımızdır.

İlk insanlar, cenneti, sorumluluktan saklanmak istedikleri zaman kaybetmişlerdi. Onu tekrar elde etmemizin tek yolu, sorumluluğu kabul edip, her bireyi, bizim gibi olmayanlara saygı gösteren ve onlar için boşluk bırakan bir liderler ulusu haline gelmektir. İnsanlar kendilerine sorumluluklarını hatırlatan insanlardan hoşlanmazlar. Çağlar boyu Yahudi fobisinin sebeplerinden biri de budur (tabii ki tek sebep bu değildir). Ama biz, bizden hoşlanmayanlar tarafından tanımlanıyor değiliz. Yahudi olmak, bizi seven O tarafından tanımlanmaktadır.

Tüm gizemler içinde en derin olanı, bizim Tanrı’ya olan inancımız değil, Tanrı’nın bize olan inancıdır. İşte o inanç, biz sorumluluk çağrısına kulak verdikçe ve yaralı, ama hâlâ harikulade bir dünyanın gereksiz yaralarından bazılarını tedavi etme riskini aldıkça bizi beslesin ve ayakta tutsun.

ŞABAT SOFRASI İÇİN SORULAR

1. *Hofeş* ve *herut* arasındaki fark nedir?
2. İşler yolunda gitmediği zaman Moşe buna nasıl tepki vermemiz (ve nasıl vermememiz) gerektiğini söylemektedir?
3. Yahudiliğin bir “sorumluluk çağrısı” olduğunu söylediğimiz zaman kastettiğimiz anlam nedir?